

ООН и съвременния свят

В ПО-ГОЛЯМА СВОБОДА

Кофи Анан, Генерален секретар на ООН

.....

Събитията, на които станахме свидетели след приемането на Декларацията на хилядолетието през 2000 г. изискват да дадем нов импулс на консенсуса по ключовите предизвикателства и приоритети и да изпълним този консенсус в колективни действия. Ориентир в това отношение трябва да ни бъдат нуждите и тежненията на хората от всички кътчета на планетата. Светът трябва да върви по пътя на развитието, на сигурността и правата на човека в цялата съвкупност на тези потребности, иначе в никоя област няма да постигне успех. Човечеството не може да се радва на сигурност без развитие, то не може да се ползва от благата на развитието без сигурност, и ще бъде лишено и от едното, и от другото, ако не бъдат съблюдавани правата на човека.

В един свят на взаимосвързани заплахи и възможности ефективният отговор на всички тези предизвикателства съответства на индивидуалните интереси на всяка една държава. От тази гледна точка каузата на по-голямата свобода може да се реализира успешно само чрез широко и глобално сътрудничество между държавите. На света са необходими силни и работоспособни държави, ефикасно партньорство с гражданското общество и частния сектор и динамични регионални и глобални междуправителствени организации за мобилизиране на колективните действия и за координацията им. Необходи-

мо е така да променим облика на Организацията на Обединените нации, както никой преди това не е мислил, и с неவிжда-ни преди смелост и оперативност.

Спасение от бедността

За последните 25 години в света настъпи безпрецедентно за цялата световна история намаление на размерите на бедността. И все пак десетки държави станаха още по-бедни. Над 1 милиард хора живеят за по-малко от 1 долар на ден. Всяка година от СПИН умират 3 милиона души. 11 милиона деца умират, преди да са отбелязали петия си рожден ден.

Днешното поколение е първото в историята, което разполага с ресурси и технологии, способни да превърнат правото на развитие в реалност и да избавят от нуждата целия човешки род. Постигната бе една концепция за развитие. Формулираните в Декларацията на хилядолетието цели в областта на развитието имат широк диапазон – от съкращаване с 50% крайната бедност до обхващане на всички деца в системата на началното образование, а също спиране на разпространяването на инфекциозни заболявания като СПИН. Всички тези цели, които трябва да бъдат постигнати до 2015 г., станаха глобално признати нормативи за по-нататъшен прогрес. Те бяха приети с еднаква готовност както от донорите, развиващите се страни, гражданското общество и основните учреждения в сферата на развитието.

Тези цели, залегнали в Декларацията за развитието, могат да бъдат достигнати до 2015 г. но само при условие, че всички участници в тази дейност се откажат от рутинния подход и рязко ускорят темповете и засилят мащабите на работата си.

Още през 2005 г. трябва да превърнем в реалност „глобалното партньорство в името на развитието“, което е една от формулираните в Декларацията цели. Тя бе потвърдена през 2002 г. на Международната конференция по финансирането на развитието, състояла се в Монтерей, Мексико, и на Световната среща на най-високо равнище за устойчиво развитие, проведена в Йоханесбург, Южна Африка. Това партньорство се основава на взаимна-

та отговорност и отчетност: развиващите се страни са длъжни да стабилизируют управлението, да се борят с корупцията, да способстват за растежа чрез изпреварващи темпове на развитие на частния сектор и максимално да увеличават вътрешните си ресурси за финансиране на националните стратегии на развитието. В същото време развитите страни трябва да подкрепят тези усилия чрез увеличаване на помощта, провеждане на нов раунд от търговски преговори за нуждите на развитието и мерки за по-обхватно и дълбоко намаляване на дълговото бреме.

Приоритетни за дейността на ООН се явяват следните области:

Национални стратегии: всяка развиваща се страна, където хората живеят в състояние на крайна нищета, трябва към 2006 г. да приеме и започне да осъществява такава стратегия на развитие, която би била достатъчно смела и перспективна за изпълнение на целите на Декларацията до 2015 г. Всяка стратегия трябва да взема под внимание 7 общи приоритетни области: равенство на половете, околната среда, развитието на селските райони, развитието на градовете, здравеопазването, образованието и науката, техническото развитие и модернизацията.

Финансиране на развитието: обемът на глобалната помощ за нуждите на развитието трябва да бъде удвоен в течение на следващите няколко години. За това не са нужни нови обещания от страните-донори, а изпълнение на вече поетите такива. Всяка развита държава, която още не е направила това, трябва да разработи график за отпускане на официална помощ за развитие в размер на 0.7 процента от общия национален доход. Същественото увеличение в тази област трябва да започне още през 2006 г. и да достигне 0.6% през 2009 г. Трябва изцяло и докрай да се финансира Глобалния фонд за борба със СПИН, туберкулозата и маларията, и да се обезпечат ресурси за разширена всеобхватна стратегия на профилактика и лечение за борба със СПИН. Тези действия трябва да се допълнят с незабавни мерки от типа „бързи резултати“ – сравнително евтини проекти с висока възвращаемост, чиято реализация обещава значими краткосрочни резултати и спасяване на милиони човешки животи, благодарение, например, на безплатно снабдяване с противомаларийни мрежи.

Търговия: Следва да бъдат изпълнени ангажиментите, поети по време на преговорите в рамките на раунда от Доха и да се завърши този раунд не по-късно от 2006 г. Като първа крачка държавите-членки трябва да предоставят безмитен и свободен от квоти достъп на пазарите си на цялата продукция, експортирана от най-слабо развитите държави.

Облекчаване на външната задължениост: следва да се преразгледа приемливото дългово равнище, което би позволявало на съответната страна да постигне целите на развитието, формулирани в Декларацията на хилядолетието, и да посрещне 2015 г. без да е увеличила дълговете си задължения.

Нови мерки се очакват и за осигуряване на **екологична устойчивост**. Понастоящем трябва да се използват научните постижения и технически новаторства за да се смекчат последиците от климатичните изменения, и да се изработи за периода след 2012 г., когато изтича Протокола от Киото, потрит рамков механизъм да стабилизиране на емисията на парникови газове. В него трябва да се привлекат на първо място онези държави, които имат главен дял в тези емисии, а също така всички развити и развиващи се страни. Необходими са също конкретни мерки за овладяване на десертификацията (разширяването на пустините – бел. ред.) и да се укрепи биологичното разнообразие.

Други приоритети на глобалните действия са механизмите на следене и мониторинг на **инфекциозните заболявания**, създаването на световна система за ранно предупреждаване за **стихийни бедствия**, стимулиране на науката и техниката за целите на развитието, на **регионалната инфраструктура** и учреждения, реформата на **международните финансови организации** и повишаване на ефективността на сътрудничеството в областта на **миграцията** за благото на всички.

Избавление от страха

Ако в сферата на развитието прогресът се спъва от лошата реализация на взетите решения, то в областта на сигурността, въпреки че много хора имат изострено усещане за заплахата, в света липсва съвпадение даже по основните въпроси. А кога-

то работата опира до практически действия, те много често сами се превръщат в ябълка на раздора.

Генералният секретар изцяло споделя общата визия за колективна сигурност. Заплахите за мира и сигурността през XXI в. включват не само международните войни и конфликти, но и тероризмът, оръжието за масово унищожаване, организираната престъпност и насилието спрямо гражданското население. Тези опасности включват също нищетата, смъртоносните и инфекционни болести и деградацията на околната среда, тъй като тези явления могат да имат не по-малко катастрофални последствия. Всички тези заплахи могат да доведат до гибелта на хора или до намаляване на шансовете им за оцеляване върху значителни географски пространства. Всички те могат да имат разрушителен ефект върху държавата като основна единица на международната система.

Днес колективната сигурност зависи от признаването на факта, че заплахите, които всеки регион на света смята за най-сериозни, са наистина такива – и то за всички. Това не са теоретични въпроси, а проблеми, чието решаване не търпи отлагане.

Организацията на обединените нации трябва да се превърне в такъв ефективен инструмент за предотвратяване на конфликти, какъвто тя винаги е трябвало да бъде. Това е осъществимо, след като се предприемат мерки за решаване на няколко ключови политически и организационни задачи от първостепенно значение:

Предотвратяване на катастрофалния тероризъм: държавите следва да се придържат неотстъпно към всеобхватна обща стратегия за борба с тероризма, основана на 5 основни принципа: да се убеждават хората да се откажат от тероризма или да го подкрепят; да се лишат терористите от достъп до парични и материални; да не се допуска държави да подкрепят тероризма; да се помага на държавите да изкореняват тероризма; защита на правата на човека. Необходимо е да се сключи всеобхватна конвенция за борба с тероризма, основана на ясно и съгласувано определение. Държавите трябва дащо така незабавно да изработят международна конвенция за борба с ядрения тероризъм.

Ядреното, химическо и биологично оръжие: огромно значение има напредъкът в областта на разоръжаването и на неразпространяването на ядреното оръжие. Що се отнася до разоръжаването, държавите, притежаващи ядрено оръжие, трябва да се договорят за по-нататъшно намаляване на своите арсенали от нестратегически ядрени оръжия и да постигнат споразумения за контрол над въоръженията, които ще имат за резултат не само демонтаж, но и невъзвратимост на съответното оръжие. Те трябва да потвърдят „негативните“ гаранции на сигурността и да запазят мораториума над опитите с ядрено оръжие. Що се отнася до неразпространяването, следва да се засилят контролните пълномощия на МААЕ чрез всеобщо приемане на Типов допълнителен протокол, и държавите да се задължат да финализират, подпишат и осъществят договор за забрана на производството на разпадащи се материали.

Намаляване на опасността от войни и техния брой: днес половината страни, излизали от някакъв ожесточен конфликт, в срок от 5 години го възобновяват. Държавите-членки следва да създадат в Секретариата на ООН междуправителствена Комисия по изграждане на мира, а също Управление по поддръжка на изграждането на мира, за да може системата на ООН по-добре да решава въпроса за подпомагане на страните при прехода от война към мир. Държавите трябва също така да укрепват колективните възможности за използване на инструментите на посредничество, санкции, миротворчество (включително политика на „нулева търпимост“ по отношение на сексуалната експлоатация на непълнолетните и други намиращи се в уязвимо положение лица от членове на миротворческите контингенти, за да се обезпечи изпълнение на политиката приета от Генералния секретар).

Употреба на сила: Съветът за сигурност трябва да приеме резолюция, излагаща принципите при вземане на решение за употреба на сила, и да изрази намерението си да ги следва при вземане на решение за налагане на санкции или възлагане на мандат за употреба на сила.

Към другите приоритетни направления на глобалните действия се отнасят по-ефективното сътрудничество в борбата с

организираната престъпност, предотвратяването на незаконната търговия с огнестрелно оръжие и леки въоръжения и премахването на противопехотните мини, които и до днес убиват и осакатяват невинни хора и не позволяват на половината от населението на света да се избави от мизерията.

Свобода да се живее в достойни за човека условия

В декларацията на хилядолетието държавите-членки заявиха, че те няма да пожелаят усилия за развитието на демокрацията и укрепването на върховенството на закона, а също за осигуряване на съблюдаването на всички международно признати човешки права и основни свободи. За последните 6 години на базата на различни договори се създаде впечатляваща нормативна база.

Обаче ако останат неосъществени на практика, тези декларации ще останат лист хартия. Без реални действия обещанията нищо не означават. Хората, които могат да станат жертви на военни престъпления, не намират утешение в неизпълнените фрази на Женевските конвенции. Договорите, забраняващи мъченията, не успокояват пленниците, подложени на издевателства от техните надзорници, особено ако международните правозащитни механизми позволяват на последните да се укриват зад гърба на високопоставени приятели. Измъченото от войната население, даже след подписване на мирното споразумение, изпада в отчаяние, когато не вижда да идва на власт правителство, здраво стъпващо на правните принципи. Тържествените обещания че ще се укрепва демокрацията остават празни думи за хората, които никога не гласуват за своите управници и не виждат никакви признаци за настъпващи промени.

Ето защо е необходимо да се укрепва нормативната база, която претърпя такова впечатляващо развитие за изминалите 60 години. Още по-важно е да се предприемат конкретни действия за да се намали изборителното прилагане на действащите норми, произволът в правоохранителните мерки и нарушенията, които остават безнаказани. Светът трябва да премине от епохата на законодателството, в епохата на законоизпълнението.

Необходими са още мерки в следните приоритетни области:

Върховенство на правото и закона: международната общност трябва да въведе нормата „отговорност за защита“ като основа на колективните действия за борба с геноцида, етническото прочистване и престъпленията против човечността. Всички договори за защита на гражданските лица трябва да бъдат ратифицирани и да се изпълняват. Трябва да се предприемат мерки за сътрудничество с Международния наказателен съд и други международни и смесени трибунали за разглеждане на военни престъпления и за укрепване на Международния съд. Генералният секретар също има готовност да разшири възможностите на Секретариата да съдейства на националните усилия във възстановяване на правопорядъка в конфликтните и пост-конфликтни общества.

Права на човека: Управлението на Върховния комисар по човешките права трябва да се укрепи като му се осигурят допълнителни ресурси и кадри, и трябва да играе по-активна роля в работата на Съвета за сигурност и предложената Комисия по изграждане на мира. Необходимо е също така да се повиши ефективността и оперативността на работата на договорните органи на системата на ООН по правата на човека.

Демокрация: необходимо е да се създаде в ООН Фонд за демокрация за съдействие на страните, полагащи усилия за създаване и укрепване на собствена демократична система.

Укрепване на ООН

Целите трябва да бъдат твърди и неизменни, а практиката и организацията – да се развиват в духа на времето. За да може ООН да бъде полезен инструмент на своите членки-държави и народите на света, като адекватно реагира на задачите, за които стана дума в първите три части, тя трябва тотално да се преориентира към потребностите и обстоятелствата на XXI век.

От 1997 г. насам успяхме да постигнем много в реформирането на вътрешната структура и културата на ООН. И въпреки това е необходимо още много да се промени както в дейността на изпълнителните органи – Секретариата и по-широкия апарат на системата – така и в работата на междуправителствените органи на Организацията на обединените нации:

Общото събрание: Общото събрание на ООН трябва да предприеме решителни стъпки за рационализация на своя дневен ред и ускоряване на процеса на обсъждане. То трябва да съсредоточи вниманието си върху съвременните въпроси по същество и да създаде механизми, които напълно и изцяло биха се занимавали с въпросите на гражданското общество.

Съветът за Сигурност: Съветът за Сигурност трябва широко да отразява реалното разположение на силите в света. Генералният секретар поддържа принципите на реформата, формулирани в доклада на Групата на високо равнище и настоятелно призовава държавите-членки да разгледат двата варианта – моделите А и В, предложени в доклада, или всякакви други жизнеспособни предложения касаещи броя и баласираността, заложиени в основата на всеки модел.*

Икономическият и Социален Съвет. Икономическият и Социален Съвет трябва да бъде реформиран с оглед той да може да дава реална оценка на изпълнението на дневния ред на ООН по въпросите на развитието. Той следва да се превърне във форум на високо равнище в областта на развитието и да насочва усилията на различните междуправителствени организации в рамките на цялостната система на ООН.

Предложения Съвет по правата на човека. Комисията по правата на човека се сблъсква с трудности поради понижаването на нейния авторитет и професионализъм. Ето защо тя се нуждае от сериозна реформа. Тя трябва да бъде заменена от Съвет по правата на човека, по-малък по състав, но затова пък главен орган на ООН или спомагателен орган на Общото събрание. Неговите членове биха могли да се избират пряко от ОС с мнозинство от 2/3 от присъстващите и участващи в гласуването членове.

Секретариат: Генералният секретар ще вземе мерки за обновяване на структурата на Секретариата в съответствие с приоритетите, изложени в доклада, и ще създаде механизъм за вземане на решения от кабинетен тип. Той моли държавите-членки да му предоставят пълномощия и ресурси за осъществяване на едновременна програма за стимулиране на предсрочно пенсиониране на сътрудниците, за да се обнови и

промени състава на персонала съобразно сегашните потребности. Той моли също така държавите да му сътрудничат при осъществяването на пълен преглед на бюджетните и кадрови правила, както и при организирането на всеобхватен преглед на Управлението на службите за вътрешен надзор с цел укрепването на неговата независимост и авторитет.

Към другите приоритетни направления се отнасят съгласуването на дейностите в мащаба на цялата система чрез засилване на ролята на координаторите-резиденти, оформянето на по-ефективни резервни съглашения при хуманитарни ситуации с цел надеждна защита на принудените преселници. Необходимо е да се активизира подкрепата на регионалните организации и в частност на Африканския съюз. Самият Устав трябва да се обнови и да се премахнат членовете, където се говори за „вражески държави“, а също така пунктовете, касаещи Съвета за попечителство и Военно-щабния комитет, които са остарели.

Заключение: възможности и задачи

От международната общност зависи дали днешният момент на неопределеност е предвестник на по-широк конфликт, задълбочаване на неравенството и рухване на примата на правото. Или той ще може да бъде използван за обновяване на институтите на мира, процъфтяването и човешките права. Дошло е време за действие. В приложение към настоящия доклад са изброени конкретните въпроси, които държавните ръководители трябва да разгледат и решат. Те могат да бъдат решени. Те са в пределите на изпълнимото. Прагматичните начинания могат да се окажат тласък към далновидни изменения в развитието на света.

* Споменатите варианти – 6 нови постоянни члена и 3 непостоянни, и 9 нови непостоянни члена, са описани в помещената в предишния брой статия на К. Анан: „ООН – време за промени“.